

**Разлики в нотните издания и авторските ръкописи на
избрани солови клавирни творби
от Милчо Левиев (1958 - 1994)**

ас. Николай Желязков
НМА „Проф. Панчо Владигеров“ – София
ТКДФ, Катедра „Пиано“

Въведение

В студията ще направя обстоен преглед на манускриптите на Милчо Левиев и ще направя детайлно разглеждане на всички публикувани негови творби, написани в периода (1958-1994). В хода на изследването анализирах записи и лични изпълнения на композитора и ги сравних с нотни текстове в публикуваните издания. На база прегледа, извършен върху хронологично проследяване на творчеството на Левиев от 1958 до 1994 г., установих множество несъответствия между нотните материали, които описах в детайли.

След подробен опис на личния архив на композитора през 2023 г. установих, че в него липсват ръкописи на голяма част от произведенията, но са запазени редица авторови преписи с финалните редакции. Поради това стигам до извода, че те са послужили като образец при подготовката за публикуване на част от творчеството му. За първи път през 1960 година е публикувана клавирна пиеса на Левиев – „Токатина за пиано“ от Държавно издателство „Наука и изкуство“. Пет години по-късно същото издателство отново публикува творбата в сборника „Пиеси за пиано от български композитори“. Други произведения с многобройни публикации са пиесите от циклите „Един детски ден“ (ДИ „Музика“, 1989; ЮЗУ „Неофит Рилски“,

1996; Веда Словена – ЖГ, 2003), „Блус в 9“ (Moderne Rhythmen, Lied der Zeit, Berlin, 1965; ДИ „Наука и изкуство“, 1968; ДИ „Музика“, 1989; Веда Словена – ЖГ, 2003) и „Боса нова“ (СБК, №105; ДИ „Наука и изкуство“, 1968; ДИ „Музика“, 1989; Веда Словена – ЖГ, 2003) из цикъла „Осем джаз пиеси“. През 2003 г. издателство „Веда Словена – ЖГ“ със съставител Ганка Неделчева издават за първи път мащабен сборник с клавирното творчество на композитора – „Милчо Левиев пиеси за пиано“. В него е поставен и пълен списък с произведенията на Левиев в хронологичен ред, както и създадената от автора „музика към филми, театрални и телевизионни постановки, аранжimenti и оркестрации“¹. Издателство „Веда Словена – ЖГ“ подготвя, но не публикува още два сборника – „Милчо Левиев – ранни пиеси за пиано“ и „Милчо Левиев – пиеси за 2 пиана“. В тях са включени произведенията: „Аугсбург пола“; „Две транскрипции за пиано от Матеус Пасион от Й. С. Бах“; „Малка новогодишна сюита“; „Сонатина №2“; „Арменско фламенко“; „Хумореска“; „Скица“; „Два Менуета“; „Песен“; „Гавот“; „Две малки пиеси“; „Ръченица“; „Скерцо“; „Две пиеси в бароков стил“; „Сонатина №1“; Фантазия „Шехерезада“; „Бароков джаз концерт“; „Малка старинна музика – за симфоничен оркестър“ и „Вариации за две пиана върху тема от А. Корели“.²

¹ **Левиев**, Милчо. Пиеси за пиано. София: „Веда Словена – ЖГ“, 2003, с. 108.

² Прилагам списък с всички открити от мен публикувани издания, както и включените в тях пиеси на композитора подредени по азбучен ред:

Веда Словена – ЖГ – „Милчо Левиев пиеси за пиано“, 2003. Включва: „Братя“, „Накупваща стъпка“, Четиригласна инвенция, Ноктюрно, „Етюд за пиано на басов ключ“, Клавирен етюд „Образуване“, „Нощно настроение“, Две тригласни инвенции, „Един детски ден“, Осем двугласни инвенции, Двугласна инвенция, „Волфганг на всички времена“, Осем джаз пиеси („Студия“, „Боса нова“, „Блус в 9“, „Блус в 10“, „Делнично утро“. „Анти валс“, „Отклонение“ и „Блус в 12“), „Малка старинна музика“ и „Токатина“. **Държавно издателство „Музика“**:

- „Български клавирни миниатюри“ част 2, 1987 – София, стр. 20-26. Включва: Осем двугласни инвенции

- „Български клавирни миниатюри“ част 3, 1989 – София, Индекс: 378/ 786.2 – стр. 26-32. Включва: „Един детски ден“

Установени разлики в пиесата „Токатина“ (1958) и сюитата „Малка старинна музика“ (1958/ред. 1979)

За да направя акуратно сравнение между публикуваните издания и намерените в архива на композитора ръкописи, ще използвам за основа сборника от 2003 г. „Милчо Левиев пиеси за пиано“. Към момента той е най-обширният и съвременен нотен материал с клавирно творчество на композитора.

Най-ранната творба на Левиев, поместена в изданието на „Веда словена – ЖГ“, е „Токатина“ (1958 г.). Пиесата сравнявам с публикуваната творба в „Наука и изкуство“ – „Пиеси за пиано от български композитори“ от 1965 г. В изданието от „Наука и изкуство“ има добавена педализация, която изцяло липсва в сборника „Милчо Левиев пиеси за пиано“. Допълнените означения за педал са подробни и включват символ за неговото поставяне и премахване. Анализирах подробно използваните от Левиев педални означения и установих, че в по-голяма част от творчеството му те не присъстват или почти не фигурират. В апликатурно отношение се среща подобен проблем – в изданието „Наука и изкуство“ има подробна пръстовка, лисваща в сборника от 2003 г. Вписани са апликатурни решения при едноглас, двуглас и често замяна на пръсти при

- „Леки жанрови пиеси за пиано“, 1989 – София, стр. 57-61. Включва: „Блус в 9“ и „Боса нова“ из цикъла „Осем джаз пиеси“

Държавно издателство „Наука и изкуство“:

- Милчо Левиев – „Токатина за пиано“, 1960 – София, стр. 2-8. Включва: „Токатина“
- „Пиеси за пиано от български композитори“, 1965 – София, стр. 22-28. Включва: „Токатина“
- „Забавна и танцува музика“ – Свитък 17, 1968 – София, стр. 3-39. Включва: Осем джаз пиеси

Съюз на българските композитори:

- „Забавна и танцова музика“ №105 – стр. 4-6. Включва: „Боса нова“ из цикъла „Осем джаз пиеси“
- Съюз на българските композитори, стр. 2-4. Включва: „Анти-валс“ из цикъла „Осем джаз пиеси“
- Съюз на българските композитори, стр. 5-6. Включва: „От 6 до 8“

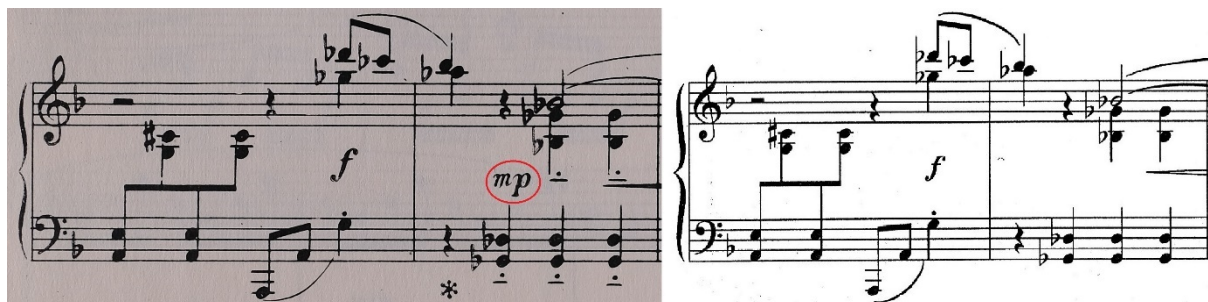
ЮЗУ „Неофит Рилски“ - „Пиеси за пиано: От съвременни български композитори“, 1996 – Благоевград. Включва: „Един детски ден“

Keyboard magazine, 1985. Включва: Етюд за пиано на басов ключ, Двугласна инвенция

Moderne Rhythmen, Lied der Zeit, Berlin

- №23 – 1965. Включва: „Блус в 9/8“ из цикъла „Осем джаз пиеси“
- №26 – 1966 - №419-440 / G23/ 66. Включва: „Студия“ из цикъла „Осем джаз пиеси“
- №36 – 1967. Включва: „Блус в 10“ из цикъла „Осем джаз пиеси“

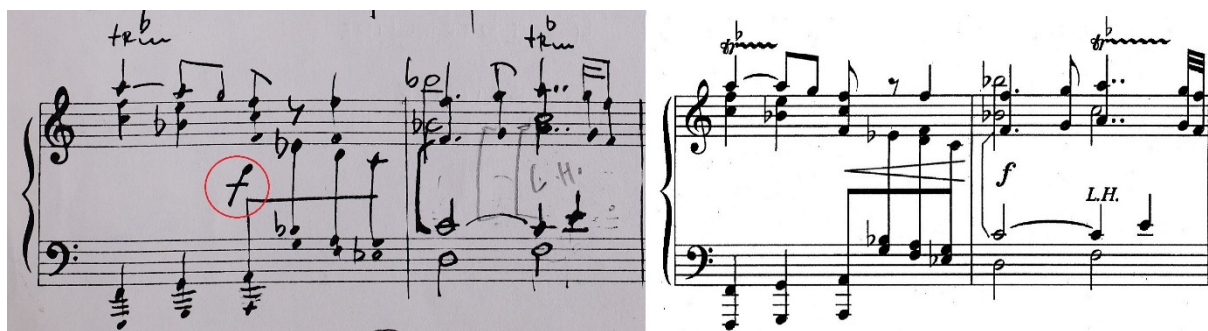
по-дълги нотни трайности. Предложената пръстовка е удобна и има за цел да улесни пианистите в изпълнението на бързото и стремително темпо на творбата. Въпреки това в по-голяма част от пиесите за пиано на композитора липсват апликатурни означения или се срещат рядко. С оглед на това бихме могли да предположим, че в изданието от 1965 г. на пиесата, педализацията и апликатурата е добавена от редактор (Людмила Ченкова) и не е авторова. Други разлики, които открих в изданието „Наука и изкуство“ са добавянето на означение „Presto“ в кулминационния момент на творбата (86 такт) и добавянето на „*tr*“ малко преди края (108 такт). Пиесата има още едно издание – самостоятелно в „Наука и изкуство“ от 1960 г., но в него не открих разлики спрямо сборника на „Веда Словена – ЖГ“ от 2003 г. Бих посъветвал изпълнителите да се доверят на последния сборник с нотен материал на композитора от издателство „Веда Словена – ЖГ“ от 2003 г.

(Пример №1: Токатина. Вляво: Наука и изкуство (1968), с. 27; вдясно Веда Словена – ЖГ (2003), с. 106)

Следващата творба на Левиев, поместена в сборника и подредена в хронологичен ред е „Малка старинна музика“ (1958 г./редакция 1979 г.). Нотното издание на пиесите ще съпоставя с открития в личния архив на композитора авторов препис на цикъла от 1979 г. Ще разгледам неточностите в следните направления – динамични несъответствия; разлики в алтерации; педализационни означения и авторови редакции. В

първата пиеса от цикъла – „Прелюд“, могат да се открият голям брой динамични несъответствия между двата нотни текста. Разликите не променят значително художествено-творческия замисъл на творбата, но могат да спомогнат на изпълнителя за реализиране на по-добра интерпретация. Първото несъответствие се открива във второто полуизречение на главната тема. В публикуваното издание динамиката е изцяло „p“, достигната чрез *decresc.*, а в преписа от композитора се появява субито „forte“ веднага след встъпването на тихата динамика (такт 6). Корекцията в динамиката е отразена от Левиев в негови бележки, които открих в личното копие в архива на автора. Друга разлика в динамиките откривам в тактове 9, 12, 13 и 16. В 9-ти такт в изданието динамиката е „pp“, а в преписа на композитора е „mp“. В 12-ти и 13-ти такт в изданието динамиката „forte“ е достигната чрез *cresc.*, а в манускрипта тя встъпва изненадващо още в 12-ти такт.

(Пример №2: Прелюд из „Малка старинна музика“. Вляво: Авторски манускрипт; вдясно Веда Словена – ЖГ (2003), с. 89)

В изданието динамиката се запазва до 17-ти такт, където встъпва субито „pp“ след „f“. В преписа на пиесата този момент е достигнат чрез *decresc.* Между авторските бележки в личното копие от изданието и публикувания сборник също се откриват несъответствия. Левиев отбелязва печатна

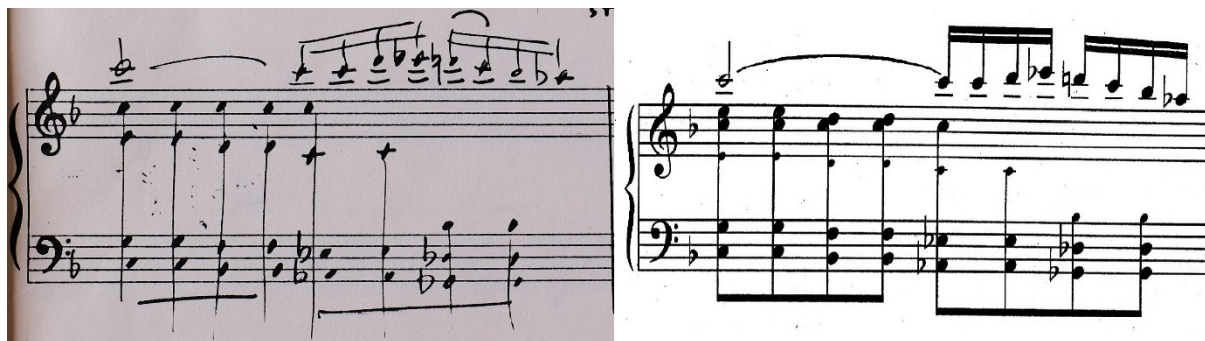
грешка във 22-ри такт – в целия такт в дясна ръка откриваме алтерация „до диез“, но в акорда на четвърто време в лява ръка липсва. Акордът е с доминантово наклонение към разрешението в D dur на първо време в следващия такт и следва да бъде поставена алтерация.

(Пример №3: Прелюд из „Малка старинна музика“. Веда Словена – ЖГ
(2003), с. 90)

Във втората пиеса от цикъла – „Концерт“ се откриват предимно разлики свързани с допълнителни означения, артикулационни промени, добавяне на педализация и други. Още в началото в ръкописното копие се вижда авторово предложение за преразпределение на акордите между двете ръце (тактове 1, 2 и 4), което в изданието липсва. Същото се забелязва по-късно и в 46-ти такт, но отново не е изписано в сборника на „Веда Словена – ЖГ“. Не е ясна причината за премахването на преразпределението между двете ръце в сборника години по-късно, но смятам, че може да бъде приложено с цел улесняване на изпълнителя в неговата интерпретация. Несъществена промяна откривам и в 5-ти такт, където в преписа акордите в двете ръце са в друго разположение – в дясна ръка „ми“ и „ре“ от първа октавова група (в ръкописа) са пренесени октава по-високо (в изданието). В публикувания сборник е изписано с малки допълнителни ноти, уточнени

в началото на творбата като бележка под линия със звезда.³ По този начин, изпълнителят може да предпочете един от двата варианта.

(Пример №4: Концерт из „Малка старинна музика“. Вляво: Авторов манускрипт; вдясно Веда Словена – ЖГ (2003), с. 91)

В 8-ми такт откривам динамична разлика между копието и изданието – в ръкописа последната осмина в такта е в динамика „f“, а в изданието е „mf“. Предвид динамиката „f“ в следващия такт, смятам, че и двете предложения са възможни. В изданието липсват легати, които се виждат в ръкописното копие в тактове 5, 13, 21 и 22. Те свързват първите две шестнадесетини на четвърто време в тактовете и са част от основната мелодична линия. И в ръкописа, и в изданието легатото е отбелязано в тактове 1, 2, 9 и смятам, че липсата му може да бъде приета като грешка при отпечатването на сборника. От друга страна, в ръкописното копие липсват дълги легати, които в изданието са нотирани (тактове 8, 15, 16, 23, 24, 31 и 32), подобно на тактове 25 и 27. В изданието са добавени и множество означения за педал, които липсват в ръкописното копие (тактове 9, 11, 12, 40, 41, 42, 43). Вероятно артикулационните и педализационни обозначения са допълнени

³ „В тази версия за соло пиано, както и във версията за соло пиано на „Волфганг на всички времена“, съставителят и редакторът на сборника предлага вариант, отразен чрез нотния шрифт с малки ноти, консултиран и одобрен лично от автора в интерес на мелодичните и хармонични идеи на творбите.“ – Левиев, Милчо. Пиеси за пиано. София: „Веда Словена – ЖГ“, 2003, с. 89.

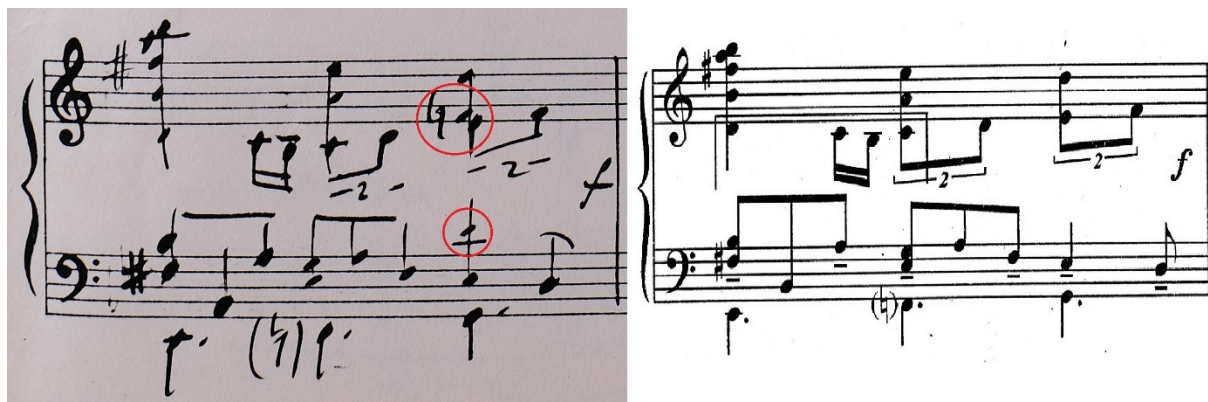
по-късно по време на предпечатната подготовка и могат да се приемат за актуални и точни.

(Пример №5: Концерт из „Малка старинна музика“. Вляво: Авторски манускрипт; вдясно Веда Словена – ЖГ (2003), с. 91)

В бележките в личното копие на изданието, Левиев записва две грешки в тактове 43 и 44. В такт 43 е изпуснат „ла бекар“ в дясна ръка и можем да сметнем, че е печатна грешка. В такт 43 Левиев отбелязва „ми бемол“ вместо „ре диес“, но енхармоничната замяна не е отразена в изданието.

В третата пиеса от цикъла „Ричеркар“ също установих несъответствия между ръкописното копие и сборника на „Веда Словена – ЖГ“. В 12-ти такт в ръкописа на трето време (седма осмина) има добавено „ре“ в лява ръка от първа октавова група, а в дясна има отбелязан „фа бекар“. И двата тона липсват в изданието и вероятно са пропуснати.

(Пример №6: Ричеркар из „Малка старинна музика“. Вляво: Авторски манускрипт; вдясно Веда Словена – ЖГ (2003), с. 95)

В следващия такт акордът на първо време в дясна ръка е изложен петгласно в широко разположение в ръкописа, а в сборника е нотиран в тясно разположение в триглас. В 15-ти такт в изданието е изпуснато легато между „ла“ и „си“ в дясна ръка, изписано в ръкописното копие. В същия такт в копието има знак за алтерация върху „си бемол“ в октавата в дясна ръка, който липсва в изданието. Грешка в същия акорд е отбелязана и в бележките на Левиев в личното му копие – в лява ръка е пропуснат „ми бемол“ във втора октавова група. Смятам, че е допусната очевидна печатна грешка, тъй като без алтерациите не биха прозвучали чистите октави в двете ръце.

(Пример №7: Ричеркар из „Малка старинна музика“. Вляво: Авторов
манускрипт; вдясно Веда Словена – ЖГ (2003), с. 95)

В бележките на Левиев в личното му копие са отбелязани още две пропуснати алтерации – в десети такт липсват „сол бемол“ в дясна ръка на първо време в такта и „ре бемол“ на четвърто време в лява ръка. Преди

последния такт на пиесата са поставени арматурни знаци на B flat dur в изданието, липсващи в ръкописното копие.

„Интерлюд“ е предпоследната пиеса от цикъла и в нея почти липсват неточности между двата нотни материала. На първо време в 10-ти такт „си“ е отбелязана като половина в ръкописа и като четвъртина в изданието. В изданието е допусната печатна грешка по всяка вероятност – точната нотна трайност би следвало да бъде половина в четиривременния метрум (размер 4/2). В личните бележки на композитора е добавено означение за темпо в 13-ти такт, което липсва и в ръкописното копие, и в изданието. Темпото е *vivo* = 116 и рамкира пиесата като препраща към началото със същия емоционален заряд.

(Пример №8: Интерлюд из „Малка старинна музика“. Авторова бележка
в изд. Веда Словена – ЖГ (2003), с. 97)

В последната пиеса от цикъла „Фуга“ също се наблюдават разлики между двата нотни материала. В изданието в 17-ти такт е нотиран „до диез“ в шестнадесетините в дясна ръка, който липсва в ръкописа. В 16-ти и 18-ти такт в изданието има добавено означение за преразпределение на ръцете и поемане на „фа“ с дясна ръка, липсващо в ръкописа. В 19-ти такт в изданието акорда на първо време е изписан в тясно разположение, но с допълнителни ноти за опционално широко разположение. В ръкописа е

нотиран само в широко разположение. Подобен проблем откриваме и в 26-ти такт. В 22-ри такт в ръкописното копие има обозначение за субито пиано (веднага след „f“) от втората шестнадесетина, което липсва в изданието. В 27-ми такт в изданието са изписани октавови удвоения в лява ръка, липсващи в манускрипта. В 34-ти такт в ръкописа е нотирано „си“ в последната шестнадесетина на четвърто време, липсващо в изданието. Вероятно е пропуснато по време на редакторския процес.

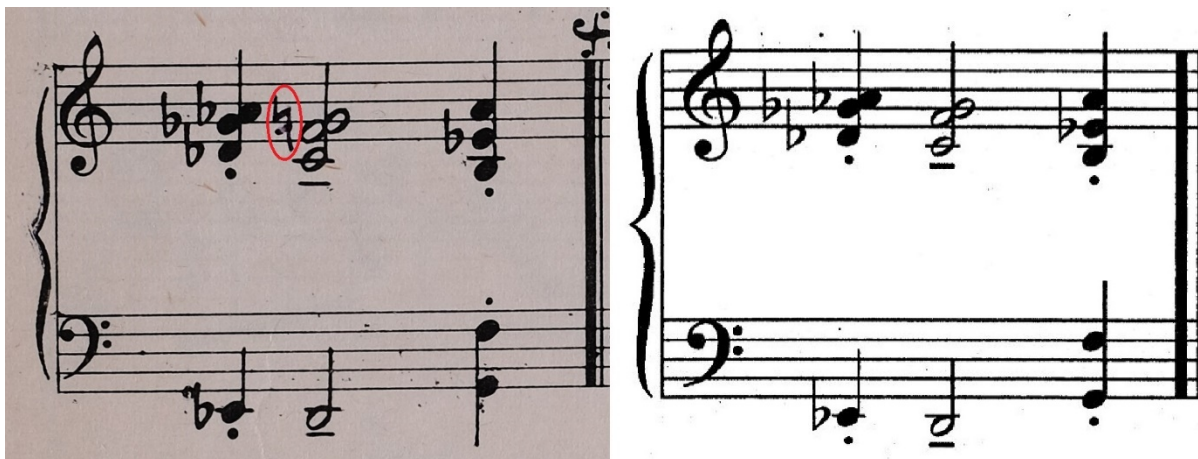
(Пример №9: Фуга из „Малка старинна музика“. Вляво: Автор
манускрипт; вдясно Веда Словена – ЖГ (2003), с. 100)

В 35-ти и 36-ти такт в дясна ръка в изданието отново има нотирани малки ноти, добавени като опционални, допълващи акорда в петгласно звучене. В ръкописното копие акордът е изписан само петгласно. Същото се открива и в 43-ти такт. Левиев отбелязва два липсващи знака за алтерации в 17-ти и 19-ти такт в личните му бележки към изданието. В 17-ти такт е изпуснат „си бекар“ в лява ръка, а в 19-ти такт е изпуснат „ла бемол“ на последното време в лявата ръка. Пиесата „Фуга“ има най-голям брой несъответствия, касаещи допълнени означения в изданието, липсващи в оригиналния нотен материал. Вероятната причина за това е по-късната работа върху текста и намесата на редактор за допълнителни корекции.

Преглед и сравнение на нотните издания на цикъла „Осем джаз пиеси“

Цикълът „Осем джаз пиеси“ е сред най-публикуваните произведения на композитора. Още през 1965 г. немското издание „Moderne Rhythmen, Lied der Zeit, Berlin“ публикува за първи път пиесата „Блус в 9/8“, а по-късно „Студия“ и „Блус в 10“. През 1968 г. Държавно издателство „Наука и изкуство“ издава за първи път в един сборник интегрално цикъла от пиеси. Държавно издателство „Музика“ издава през 1989 година пиесите „Блус в 9“ и „Боса нова“, а Съюз на българските композитори издава „Боса нова“ и „Анти валс“. Посочените издания ще сравнявам и анализирам с най-късно публикувания цикъл в изданието „Веда Словена – ЖГ“ от 2003 г.

Първата пиеса от цикъла „Студия“ е издадена в „Moderne Rhythmen, Lied der Zeit, Berlin“ и Държавно издателство „Наука и изкуство“. Между изданието от 1968 г. на „Наука и изкуство“ и изданието от 2003 г. на „Веда Словена – ЖГ“ не откривам несъответствия с изключение на една променена алтерация в 5-ти такт. В държавното издателство в пети такт на второ време в дясна ръка има изписан „сол бекар“, който липсва в сборника. Смятам, че е допусната печатна грешка в изданието от 2003 г., тъй като низходящото хроматично движение полутон надолу в двете ръце изисква „сол бемол“ на първо време да бъде разрешен в „сол бекар“ на второ време в такта.

(Пример №10: Студия из „Осем джаз пиеси“. Вляво: Наука и изкуство (1968), с. 3; вдясно Веда Словена – ЖГ (2003), с. 53)

Всички останали открити от мен разлики и сравнения са от берлинското издание от 1966 година. Въведението от пет такта липсва изцяло в немския нотен материал. Основния тематичен материал е в динамика „*mf*“ в изданието „*Moderne Rhythmen*“ в сравнение с противоположното „*p*“ в сборника от 2003 г. Възможно е динамичната промяна да е настъпила вследствие на добавяне на контрастно поставено въведение във „*f*“. Щрихово несъответствие откривам в първия такт от темата в немското издание. В лява ръка на второ време в такта липсва стакато, по-късно добавено в останалите издания. Чрез него се уеднаквява щрихът в двете ръце и дава началото на енергичен и танцуваелен характер на творбата. В издателство „*Moderne Rhythmen*“ в 7-ми и 29-ти такт (второто явяване на темата) липсват шестнадесетини в мелодията. По-късно се добавя в следващите издания като допълнителни украшения в мелодичната линия.

(Пример №11: Студия из „Осем джаз пиеси“. Вляво: *Moderne Rhythmen, Lied der Zeit, Berlin (1966), с. 1*; вдясно *Веда Словена – ЖГ (2003), с. 53*)

На трето време в 8-ми такт децимата в лява ръка (във „Веда Словена – ЖГ“) е изписана като терца в немското издателство. В 9-ти и съответно в 25-ти такт (второ явяване на темата) в лява ръка има изписан шестнадесетинов низходящ ход, заимстван като идея от оригинала за биг бенд. Движението липсва в немското издание и вероятно е включено по-късно.

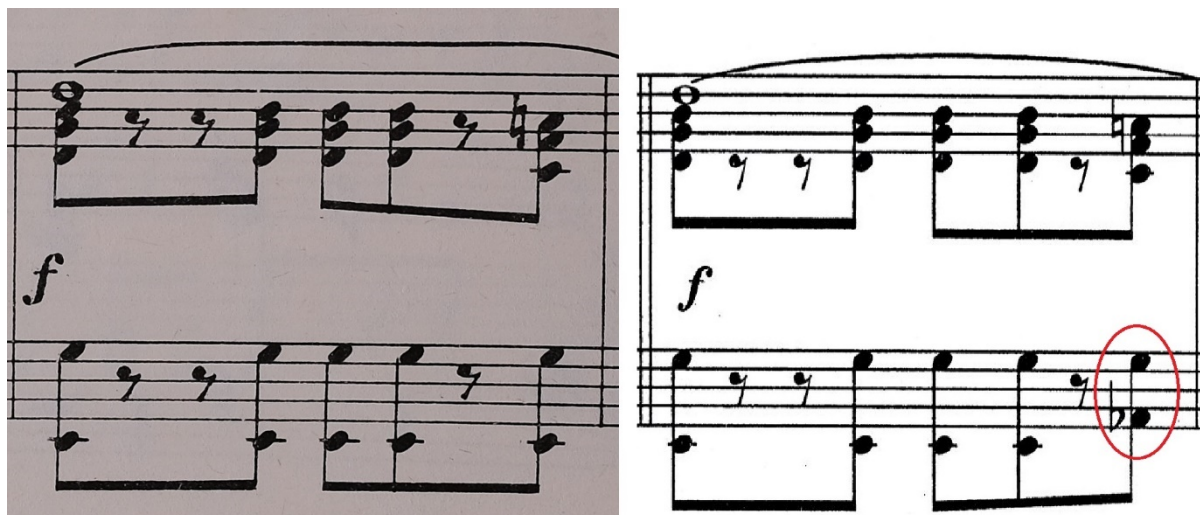

(Пример №12: Студия из „Осем джаз пиеси“. Вляво: *Moderne Rhythmen, Lied der Zeit, Berlin (1966), с. 1*; вдясно *Веда Словена – ЖГ (2003), с. 53*)

Добавени са изписани от композитора акордови последования, които в по-късните издания отпадат. Между 14-ти и 21-ви такт се откриват множество разлики между двата материала по отношение на акордови разположения и октавови групи. Второто явяване на темата в издателство „Moderne“ започва с малка терца от „ми“, вместо чиста кварта от „ре“. По всяка вероятност е допусната печатна грешка, тъй като квартата е част от основния тематичен материал. В немското издателство в такт 24 има лигатура към 25-ти такт, която във „Веда Словена – ЖГ“ отпада и остава пауза на първо време. Пиесата в немското издателство е съкратена, а само две години по-късно в издателство „Наука и изкуство“ творбата е много по-мощно развита с голям Chorus и Coda с Cadenza за финал.

Втората пиеса от цикъла „Боса нова“ е издавана четири пъти – в „Наука и изкуство“ (1968 г.); Държавно издателство „Музика“ (1989 г.); Съюз на българските композитори (№105) и „Веда Словена – ЖГ“ (2003 г.). При съпоставянето на нотните материали установих множество несъответствия в изданието на Съюз на българските композитори и останалите публикации на пиесата. Изменения в ритъма, промени в октавови групи и нотни трайности, добавени или премахнати алтерации, изменени акорди и техните хармонични и мелодични разположения са част от откритите разлики. Вероятната причина за несъответствията е допълнителния аранжимент за пиесата дело на Константин Драгнев. Установих общи разлики в текста между издателствата „Наука и изкуство“ и „Музика“ спрямо най-съвременното „Веда Словена – ЖГ“. В 25-ти такт в двете по-стари издания липсва смяна на акорда в лява ръка на последната осмина в такта. Аналогичен ритмичен модел е използван в 29-ти такт където на последната осмина в такта в лява ръка акорда се изменя. Изхождайки от подобната структура на двата такта, би следвало

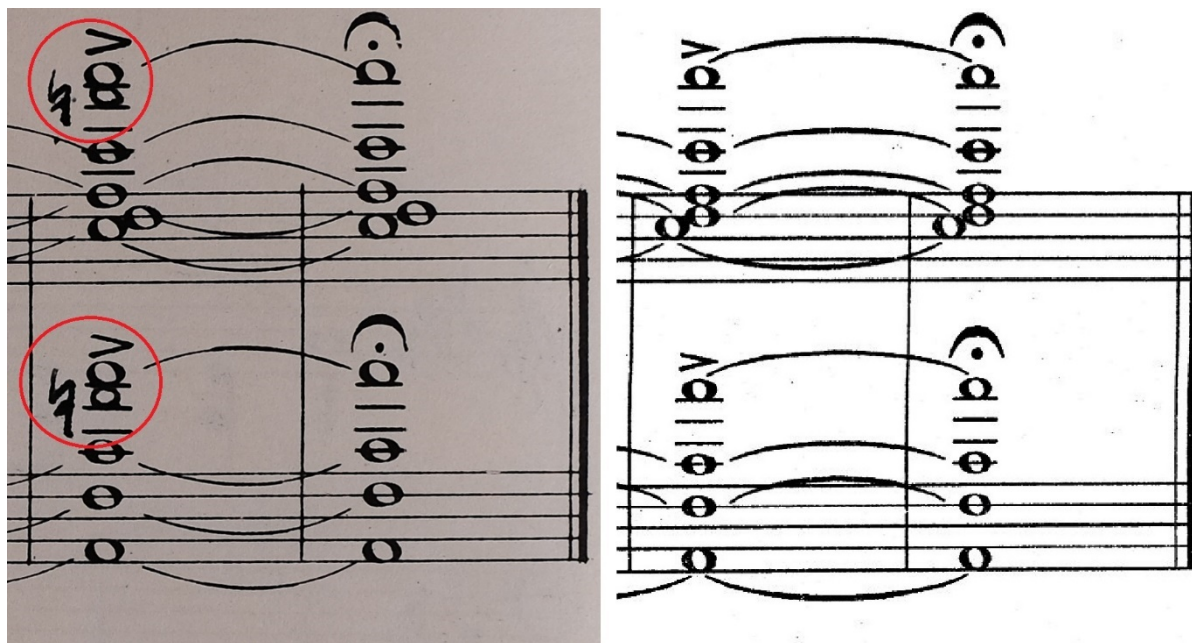
логическата връзка помежду им да се запази, поради което смятам, че е допуснатата грешка в 25-ти такт в двата по-стари нотни материала.

(Пример №13: Боса нова из „Осем джаз пиеси“. Вляво: Музика (1989), с. 60; вдясно Веда Словена – ЖГ (2003), с. 58)

В двете издателства в 34-ти такт на второ време в дясна ръка има изписан „ми бекар“, който липсва в издателството „Веда Словена – ЖГ“. Вероятно е допуснатата печатна грешка, тъй като алтерацията би трябвало да се запази от предишния такт, където е изписана и в трите нотни източника. Друго несъответствие установих в такт 41 в изданието от 2003 г., където е изпуснат ауфтакт „фа“ към връщането на темата, фигуриращ в другите две издания. В предпоследния такт в акорда в по-старите издания има изписан „до бекар“. Във „Веда Словена – ЖГ“ алтерацията не е изписана и пиесата завършва с октава „до“ от втора и четвърта октавови групи. Смятам, че е допуснатата грешка и в трите издания и финалът трябва да завърши с октава „ла“ от първа и трета октавови групи. Края на кодата рамкира въведението на творбата, където след същия акорд следва „ла“ с поставена алтерация бекар. Търсейки доказателство за това в архива на композитора, открих

върху негово лично копие на издателството „Наука и изкуство“ дописан на ръка „ла бекар“ и в двете ръце.

(Пример №14: Боса нова из „Осем джаз пиеси“. Вляво: Наука и изкуство (1968), с. 12; вдясно Веда Словена – ЖГ (2003), с. 59)

Пиесата „Блус в 9“ е публикувана в четири издателства – „Moderne Rhythmen, Lied der Zeit, Berlin“ (1965)⁴; „Наука и изкуство“ (1968); Държавно издателство „Музика“ (1989) и „Веда Словена – ЖГ“ (2003). След съдържателно вникване в нотния материал установих, че „Блус в 9“ е пиесата с най-малобройно количество разлики между четирите издания, въпреки че е една от най-издаваните творби на композитора. По подобие на пиесата „Студия“ в най-ранното издателство „Modern“ се откриват две съществени разминавания спрямо по-късните нотни материали. В немското издателство липсва 15-тактовото въведение, вдъхновено от оригинала за

⁴ Немското издателство публикува пиесата под името „Блус в 9/8“. Няма данни каква е причината за отпадането на знаменателя по-късно в заглавието на пиесата, но във всички останали публикации името на творбата е променено на „Блус в 9“.

Биг бенд и допълнено по-късно в последвалите три издания. Тоналността на пиесата в германското издание е различна – ми бемол мажор. Не срещнах допълнителна информация защо само три години по-късно тоналността е променена. Между изданията „Наука и изкуство“ и „Веда Словена – ЖГ“ открих само една разлика в 35-ти такт. В лява ръка в последната осмина на такта има добавено „до“, липсващо в по-късния сборник. Вероятно е допусната печатна грешка в ранното издание, тъй като посоченият мелодичен ход в цялата творба е едногласен.

(Пример №15: Блус в 9 из „Осем джаз пиеси“. Вляво: Наука и изкуство (1968), с. 9; вдясно Веда Словена – ЖГ (2003), с. 61)

Между издателствата „Музика“ и „Веда Словена – ЖГ“ не открих несъответствия в музикалния текст. Вероятно публикуваната през 1989 г. пиеса е използвана като нотен образец за създаването на по-късния сборник, предвид, че в архива на композитора не намерих манускрипт или препис на творбата.

Четвъртата пиеса в цикъла „Блус в 10“ е издадена три пъти – през 1967 г. от „Moderne Rhythmen, Lied der Zeit, Berlin“; през 1968 г. от „Наука и изкуство“ и 2003 г. от „Веда Словена – ЖГ“. Най-много несъответствия откривам отново между немското издателство и актуалния сборник. Още в

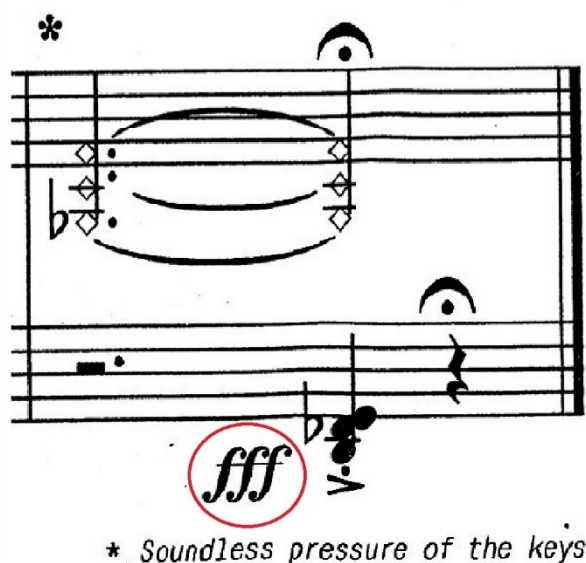
главната тема в „Moderne Rhythmen“ забелязах няколко добавени означения, които по-късно са премахнати от Левиев. В дясна ръка в тактове 5, 7, 9, 11, 13, 15 има отбелязано легато между осмините „фа“ и „ла бемол“, липсващо в съвременния сборник. В същите тактове на трето и четвърто време в лява ръка в немското издателство басът е изписан като половина нота, а по-късно бива заменен от две четвъртини. В прехода към второто изложение на тематичният материал (16-ти такт) също има несъответствие между германското и двете български издателства. В края на такта в двата по-късно публикувани нотни материала има добавено глисандо към първо време на следващия такт, липсващо в „Modern“. От такт 17-ти нататък акордите в двете ръце са усложнени от двугласни в петгласни в издателствата от 1968 и 2003 г. Клъстерите в тактове 18, 20, 22, 24 и 26 през 1968 г. в „Moderne Rhythmen“ са изписани като акорди.

(Пример №16: Блус в 10 из „Осем джаз пиеси“. Вляво: *Moderne Rhythmen*, *Lied der Zeit*, Berlin (1967), с. 2; вдясно *Веда Словена – ЖГ* (2003), с. 62)

В немското издателство пиесата завършва с кратко двутактово заключение (т. 28-29). Отново както в „Студия“, в по-късните издания финалът на пиесата е мащабно развит, а формата е разгърната. Първите 30 такта на издателствата „Наука и изкуство“ и „Веда Словена – ЖГ“ съвпадат изцяло. Първото разминаване открих в 31-ви такт, където в изданието от 1968 г. е

изписано глисандо в лява ръка, липсващо в изданието от 2003 г. В тактове 45, 47, 49 и 51 през 2003 г. е добавен знак за октава по-високо в дясна ръка, изпуснат през 1968 г. През 2003 г. в последния акорд в лява ръка в такт 68 е добавено субито „fff“ след голямо *dim.* и *rit.*, липсващо в по-ранното издателство.

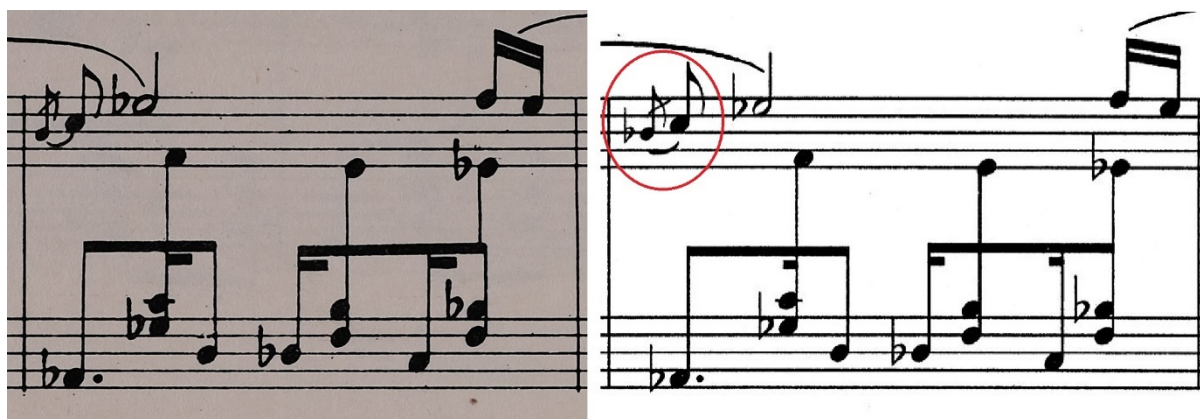

(Пример №17: Блус в 10 из „Осем джаз пиеси“. Вляво: Наука и изкуство (1968), с. 18; вдясно Веда Словена – ЖГ (2003), с. 67)

В личното копие на изданието „Наука и изкуство“ в архива на Левиев открих допълнителна бележка от композитора, указваща промяна в темпото. Във „Веда Словена – ЖГ“ означението за темпо е четвъртина = 208, а в бележката е изписано четвъртина = 184.

Преди публикуването на пиесата „Делнично утро“ в сборника „Пиеси за пиано“ през 2003 г. творбата е била издадена единствено от „Наука и изкуство“ през 1968 г. В ауттакта към темата (такт 5) забелязах първата разлика между двата нотни материала – в по-старото издателство е изпуснат двойният „си бемол“. Несъответствие в алтерациите открих и в

следващия такт – украшението към първо време на шести такт в издателство „Веда Словена – ЖГ“ е „си бемол“, а в „Наука и изкуство“ е „си бекар“. Смятам, че е допусната грешка в алтерацията в съвременния сборник поради две причини. През 2021 г. Нов български университет публикуват сборник с джаз стандарти от Милчо Левиев, където пиесата „Делнично утро“ е поместена. Украшението в нотния материал в сборника е отбелязано със „си бекар“, както в изданието от 1968 година. Втората причина е студийният запис на Левиев заедно с гръцкия контрабасист Лакис Цимкас. Техният съвместен албум „Conversations from the Past“ е издаден през 2022 г. и в него може да бъде открита пиесата „Делнично утро“. По време на изпълнението им ясно се чува алтерацията „си бекар“, която е изпусната в сборника „Пиеси за пиано“ от 2003 г.

(Пример №18: Делнично утро из „Осем джаз пиеси“. Вляво: Наука и изкуство (1968), с. 19; вдясно Веда Словена – ЖГ (2003), с. 68)

Ритмично несъответствие между двата нотни материала откривам в 31-ви такт. В съвременния сборник мелодията е синкопирана, а в „Наука и изкуство“ са изписани три равни осмини. Базирайки се отново на студийния запис на композитора и логическия замисъл на ритмичната

структура (в тактове 7, 9, 15, 17 и 33) смятам, че фигурата трябва да бъде изпълнена без синкопираност.

(Пример №19: Делнично утро из „Осем джаз пиеси“. Вляво: Наука и изкуство (1968), с. 21; вдясно Веда Словена – ЖГ (2003), с. 70)

Последната разлика установих в четирите такта между 37-ми и 40-ти – в по-късното издание акордът на трета и шеста осмина в такта е обогатен до тригласен.

Пиесата „Анти валс“ е издавана три пъти – в „Наука и изкуство“ (1968); Съюз на българските композитори (№130) и „Веда Словена – ЖГ“ (2003). В изданието на Съюз на българските композитори творбата е в аранжимент за пиано, бас и солов инструмент написан от Милчо Левиев. Ще спомена само някои от установените разлики – големи динамични промени, темата е поставена октава по-високо, добавени са означения за глисанди и много други. Между изданията „Наука и изкуство“ и „Веда Словена – ЖГ“ няма много разлики. В 96-ти такт в „Наука и изкуство“ липсват щрихите стакато и тенуто, поставени върху второ и трето време в дясна ръка. Щрихите са добавени в по-късното издание и са основна част от характеристичните особености на пиесата. На база на това бих предположил, че в целия епизод „Chorus“ щрихите в дясна ръка трябва да присъстват и в тактове 100, 108 и 124.

(Пример №20: Анти валс из „Осем джаз пиеси“. Вляво: Наука и изкуство (1968), с. 25; вдясно Веда Словена – ЖГ (2003), с. 74)

В такт 105 в издателство „Наука и изкуство“ шестнадесетината на второ време в дясна ръка е „ми“, а във „Веда Словена – ЖГ“ е „ре бемол“. Вероятно е допусната печатна грешка в по-старото издание, тъй като в запис на оригинала на пиесата за биг бенд, соло тромпет изпълнява „ре бемол“ в посочения момент. В личните бележки на композитора в копието му от изданието „Веда Словена – ЖГ“ е посочено допълнително указание за промяна в темпото. Темпото в сборника е половина = 66, а в личните бележки е отбелязано четвъртина = 138.

Пиесата „Отклонение“ има две издавания – в „Наука и изкуство“ (1968) и „Веда Словена – ЖГ“ (2003). Между двете издания открих едно несъответствие. В 83-ти такт в лява ръка в по-старото издателство е написана половина на второ време в такта, вместо четвъртина. Допусната е печатна грешка, отстранена в по-късното издание. След публикуването на актуалния сборник в личните записки на композитора открих още няколко корекции, отбелязани от Левиев върху пиесата. Отново имаме добавена корекция, свързана с темпото – в сборника няма отбелязано такова в началото на пиесата, а Левиев добавя допълнително след неговото публикуване означение за четвъртина = 176.

7. ОТКЛОНЕНИЕ / 7. DEVIATION

$\text{♩} = 176$

MILCHO LEVIEV
(1967)

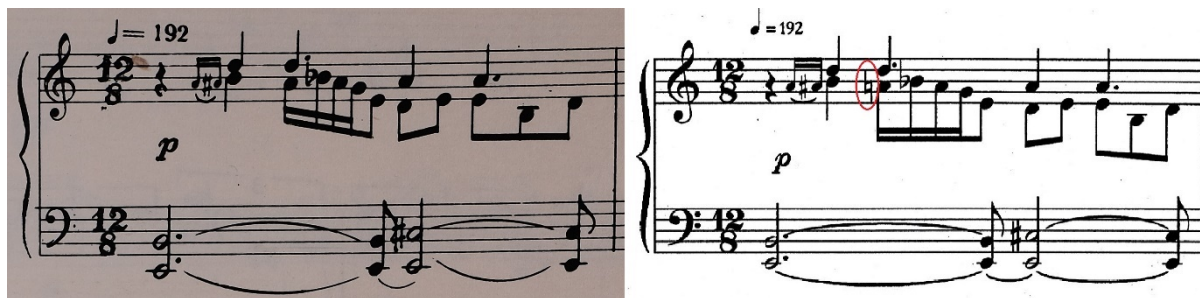
(Пример №21: Отклонение из „Осем джаз тиеси“. Авторова бележка в изд. Веда Словена – ЖГ (2003), с. 78)

Композиторът обозначава и две грешки, свързани с пропуснати алтерации. В такт 75 низходящото триолово движение в четвъртини трябва да бъде без „фа диез“, изписан в изданието. В такт 80 в дясна ръка има изпуснат „ла бемол“ на втората осмина на трето време в такта.

(Пример №22: Отклонение из „Осем джаз тиеси“. Авторова бележка в изд. Веда Словена – ЖГ (2003), с. 81)

Пиесата „Блус в 12“ ще сравнявам между изданието от „Наука и изкуство“ (1968) и от „Веда и Словена – ЖГ“ (2003). В по-старото

издателство липсва алтерация „ла бекар“ в тактове 1, 3, 5, 7, 9 и 11 и в репризата (тактове 43, 45 и 47). Допусната е печатна грешка и корекцията е отразена в по-късния сборник, вероятно след редакторска намеса.

(Пример №23: Блус в 12 из „Осем джаз пиеси“. Вляво: Наука и изкуство (1968), с. 34; вдясно Веда Словена – ЖГ (2003), с. 83)

В 25-ти такт в изданието от 1968 г. липсва алтерация „сол бекар“ – печатна грешка, поправена в по-късното издание. Анализирайки текста, забелязах, че в 30-ти такт, идентичен на 25-ти, алтерацията е изпусната и в актуалния сборник от 2003 г. Левиев отразява корекция върху темпото в своите бележки – публикуваното темпо е четвъртина = 192, а коригираното от Левиев е четвъртина = 160. Наблюдава се тенденция в бележките на композитора за изписване на по-бавни от публикуваните темпа.

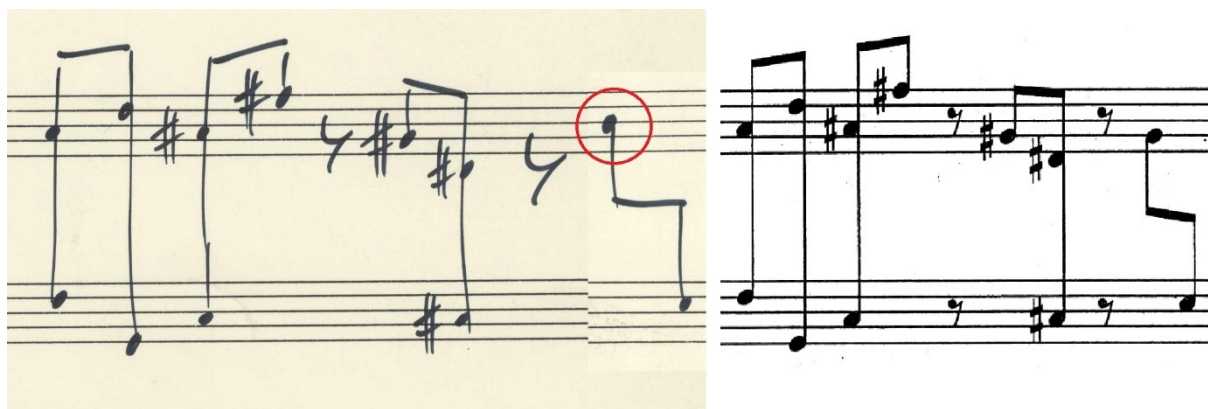
Установени разлики в циклите „Осем двугласни инвенции“, „Един детски ден“ и „Две тригласни инвенции“

Ще продължа с хронологично проследяване на пиесите и ще обърна внимание на следващия цикъл – Осем двугласни инвенции, написани през 1975 година. Издателството „Веда Словена – ЖГ“ ще сравня с авторов препис на пиесите и публикувания материал в Държавно издателство Музика – „Български клавирни миниатюри“ част 2 от 1987 г.

В първата инвенция, в първия тон от осма редица, в манускрипта и в „Музика“ липсват алтерациите за бекар в двете ръце. Те са добавени по-късно във „Веда Словена – ЖГ“, а Левиев ги е изписал допълнително в неговото копие на издателството „Музика“. Тъй като алтерациите в текста „се отнасят само за нотите, пред които са поставени“⁵, обозначаването им в тази редица е редакторско напомняне за улеснение на изпълнителя. Същото се отнася и за пропуснатите бекари в издание „Музика“ и манускрипт в 19 редица („ми бекар“ в лява ръка) и 22 редица („фа бекар“ в лява ръка). В издателство „Музика“ има забележка даваща насока към изпълнителя, но в по-късното издание е отпаднала.⁶

Във втора инвенция установих само едно несъответствие. И в издателство „Музика“, и в манускрипта липсва „до бекар“ в четвърта редица, добавен отново за улеснение на изпълнителя в по-късното издание.

В трета инвенция, в шеста редица, последната осмина в дясна ръка е „си“ в ръкописното копие. В двата сборника е допусната печатна грешка и е нотиран „сол“, участващ вече в редицата.

(Пример №24: Трета из „Осем двугласни инвенции“. Вляво: Авторът
препис; вдясно Веда Словена – ЖГ (2003), с. 38)

⁵ Левиев, Милчо. Пиеси за пиано. София: „Веда Словена – ЖГ“, 2003, с. 36. Допълнителна забележка.

⁶ *Забележка: „Темпови, динамични, артикулационни означения не са поставени. Целта е да се даде възможност на изпълнителя за развитие на творческа инвенция и разнообразие в интерпретацията, за използване на различни видове щрихи – легато, нон легато, стакато, портаменто и др.“

В четвърта инвенция в издателство „Музика“ и в ръкописното копие липсва „сол бекар“ в пета и шеста редица, дописан по-късно във „Веда Словена – ЖГ“ като напомняне за интерпретатора.

В петата инвенция в издателство „Музика“ и в копието, в редица №5 в лява ръка е нотирано „ре“, а не „си“, както е във „Веда Словена – ЖГ“. Допусната е печатна грешка в по-съвременния сборник, тъй като „си“ вече присъства по-рано в редицата.

(Пример №25: Пета из „Осем двугласни инвенции“. Вляво: Авторов
препис; вдясно Веда Словена – ЖГ (2003), с. 40)

Не установих разлики в шеста и седма инвенции между трите нотни материала.

В последната инвенция в издателство „Веда Словена – ЖГ“ са добавени алтерации за улеснение на изпълнителя. В 16-та редица са нотирани „ла“ и „ми бекар“ в лява ръка, липсващи в „Музика“ и ръкописно копие. В двата по-ранни нотни материала има отбелязан „до диез“ в лява ръка в 17-та редица, липсващ в актуалния сборник. Допусната е печатна грешка в изданието от 2003 г., тъй като тонът в редицата не може да се повтори, а „до бекар“ присъства по-късно в нея.

(Пример №26: Осма из „Осем двугласни инвенции“. Вляво: Автор
препис; вдясно Веда Словена – ЖГ (2003), с. 42)

Докато анализирах редиците в нотния текст установих, че редица 14 е единствената непълна в творчеството на композитора. В нея липсва „си бекар“, който следвайки строгата последователност трябва да бъде на мястото на първото „ла“ от двете легатирани в лява ръка.

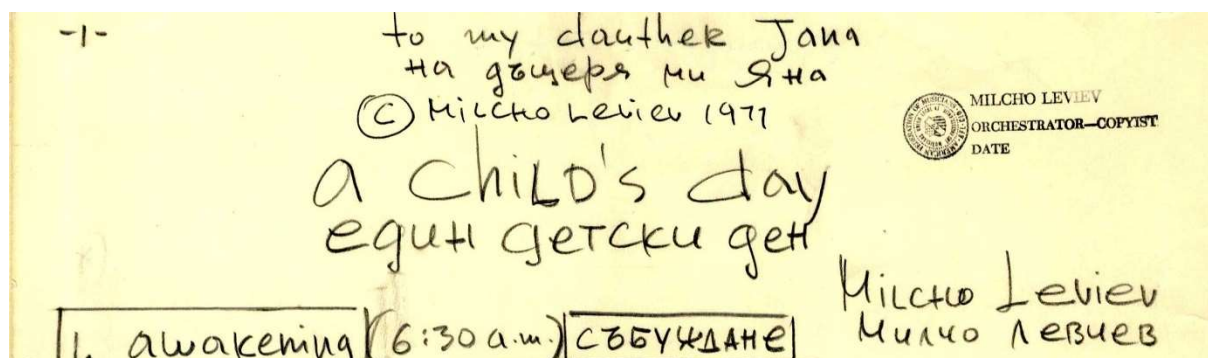
(Пример №27: Осма из „Осем двугласни инвенции“. Веда Словена – ЖГ
(2003), с. 42)

През 1977 г. Левиев композира цикъл от осем пиеси със заглавие „Един детски ден“ и го посвещава на дъщеря си – Яна Левиева. Първата публикация на цикъла е в Държавно издателство Музика – „Български клавирни миниатюри“ част 3 през 1989 г. Седем години по-късно е издаден в ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград – „Пиеси за пиано: От съвременни

български композитори“. Последното издаване е в сборника „Милчо Левиев пиеси за пиано“ от 2003 г. на издателство „Веда Словена – ЖГ“. В личния архив на композитора открих ръкописен препис на цикъла, който ще използвам също по време на съпоставянето на нотните материали. В ръкописа като основно несъответствие ще отбележа поставените часове в началото на всяка пиеса, по-късно отпаднали в актуалните сборници. Конкретните часове дават ясна насока на изпълнителя, допълваща образните заглавия на всяка от творбите. Анализирайки нотния материал, установих, че в личното копие на композитора от изданието „Музика“ има разлика в начина на изписване на допълнителните корекции. Традиционно Левиев коригира с молив нотния текст, но в това издание е заменил този похват със залепени машинно отпечатани хартиени обозначения. Между издателство ЮЗУ „Неофит Рилски“ и „Веда Словена – ЖГ“ не открих съществени разлики. В по-ранното издателство в началото на всяка пиеса има обозначение за темпо, като във втора, трета, шеста и седма пиеса са преведени от английски на български език.

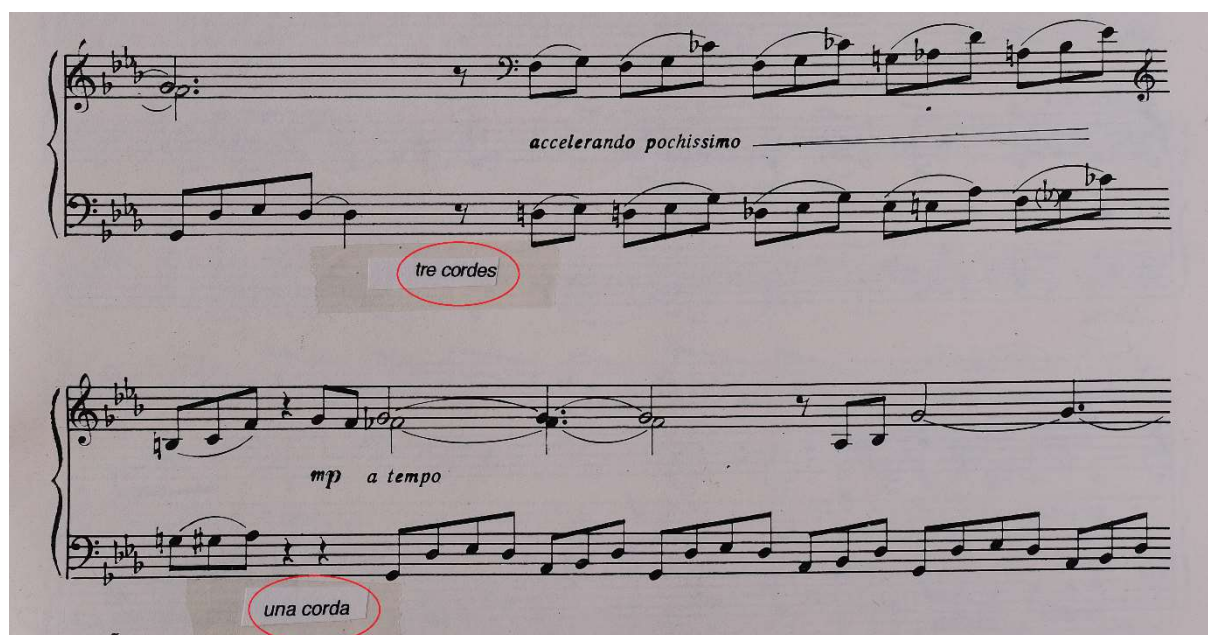
Първата пиеса от цикъла носи заглавието „Събуждане“ преведено на английски „awakening“ в изданието „Музика“ и в ръкописа. В късния сборник преведеното заглавие е променено на „wakening“, което отговаря по-точно на българския смисъл на думата.⁷ В копието от композитора липсват голяма част от означенията за педал, включени в издателство „Музика“ и „Веда Словена – ЖГ“. Часът в началото на пиесата в ръкописа е 6:30 a.m и насочва към ранни сутрешни часове.

⁷ Думата „awakening“ в превод от английски на български означава „пробуждане“ и може да носи буквално или преносно значение, което не отговаря на образното заглавие на пиесата.

(Пример №28: Събуждане из „Един детски ден“. Авторов претис)

Втората пиеса от цикъла е със заглавие „На път за училище“. В края на втора аколада в дясна ръка в манускрипта липсва алтерацията „фа бекар“, допълнена като напомняне за изпълнителя в по-късните издания. В ръкописното копие липсват педални означения, а в издателство „Музика“ те са включени и съвпадат с актуалния сборник от 2003 г. В личното копие на композитора на издателство „Музика“ има добавени многобройни предложения за педализация, липсващи в издателство „Веда Словена – ЖГ“. Часът в началото на пиесата е 7:30 а.м.

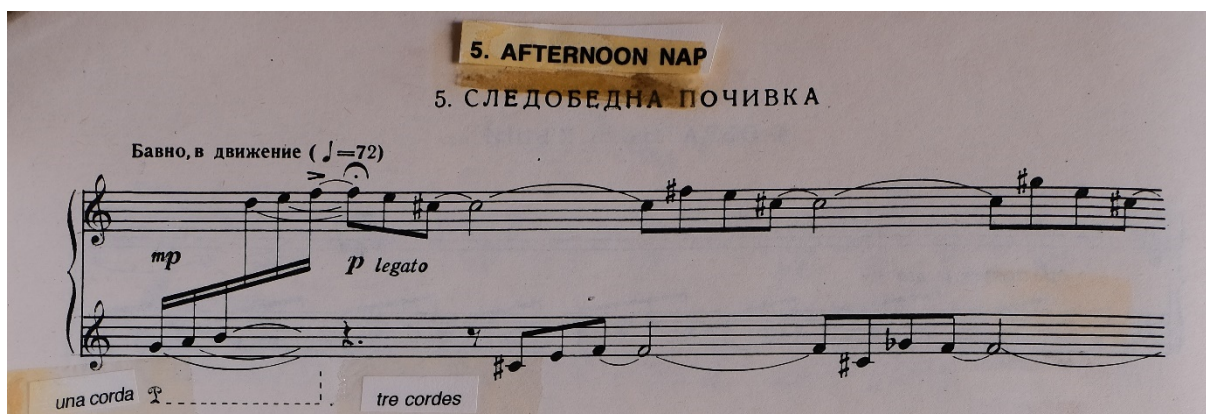

Пример №29: На път за училище из „Един детски ден“. Авторова бележка в изд. Музика (1989), с. 27)

Третата пиеса е „Учителят“ и в нея открих само една разлика спрямо нотните материали. В края на втори ред в ръкописното копие липсва означението след стакатото „ad. lib.“, допълнено в двете издания. Часът на пиесата в ръкописа е 8:00 – 12:00 a.m.

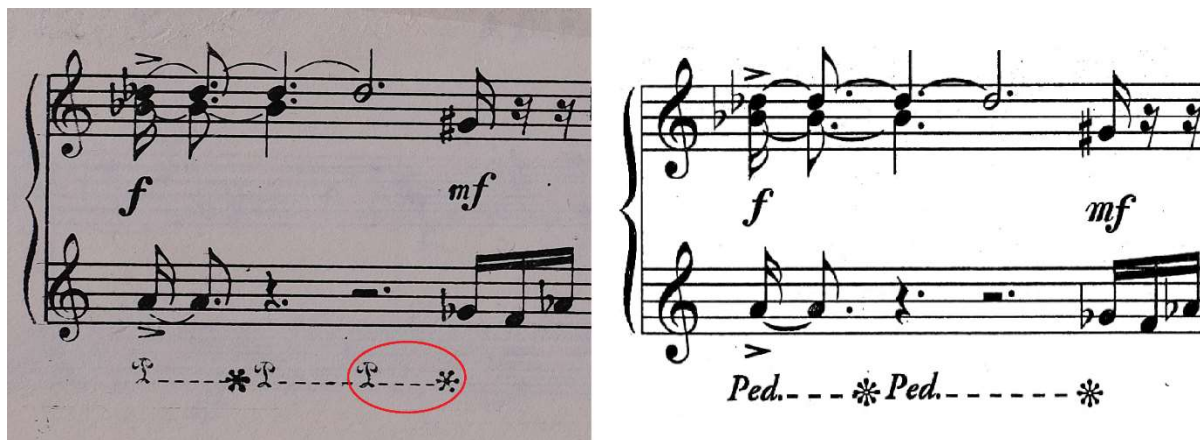
Четвъртата пиеса е със заглавие „Обратно вкъщи“. В началото на пиесата в издателствата „Музика“ и ЮЗУ „Неофит Рилски“, както и в ръкописното копие има изписано означение „подвижно“, по-късно отпаднало във „Веда Словена – ЖГ“. И в тази пиеса в личното копие на композитора на издателство „Музика“ има добавени допълнителни подробни означения за педал – „una corda“ и „tre corde“. Часът в началото на пиесата в ръкописа е 12:30.

В петата пиеса от цикъла „Следобедна почивка“ открих разлика в изписаното уточнение за темпо в началото на творбата. В ръкописното копие в дясно от темпото е изписано „бавно, но движейки се“; в изданието „Музика“ и ЮЗУ „Неофит Рилски“ е изписано „бавно, в движение“. В издателство „Веда Словена – ЖГ“ няма текстово обозначение след темпото. Подобно на предишната пиеса, в тази също има допълнителни означения за педал в личното копие на композитора на издателство „Музика“. Отбелязаният час в ръкописа е 2:00 p.m.

(Пример №30: Следобедна почивка из „Един детски ден“. Авторова
бележка в изд. Музика (1989), с. 30)

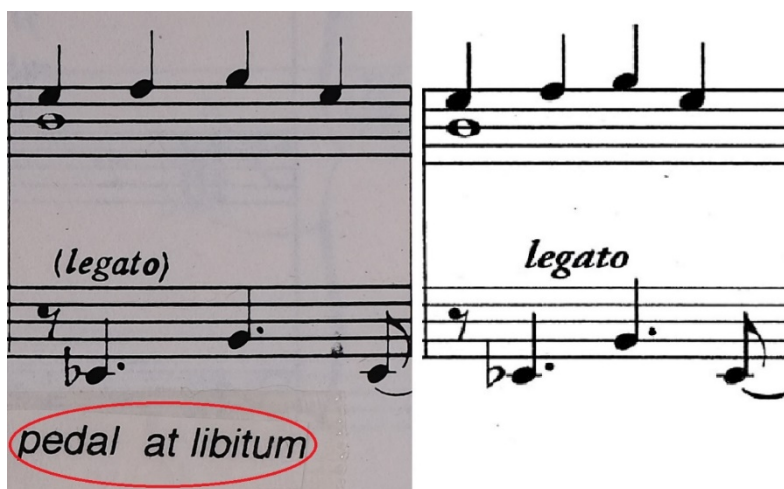
В шеста пиеса „Игра“ в последната двойка шестнадесетини в дясна ръка на четвърти ред има отбелязано „ре бекар“ в скоби в ръкописното копие. По-късно знакът в скобите отпада, вероятно защото служи само за напомняне на изпълнителя. В преписа липсват отново всякакви педални означения, но са добавени такива в личното копие на издателство „Музика“ на композитора. Установих несъответствие между изданията на ЮЗУ „Неофит Рилски“ и „Веда Словена – ЖГ“. В сборника от 2003 г. в началото на четвърта аколада има изписани две означения за педал, а в изданието от 1996 г. и в издателство „Музика“ са три. Левиев изпълнява пиесата в студиен запис, част от албума „Piano Lessons“, издаден през 1987 г. В него се чува отчетливо беззвучното отнемане на тоновете, подсилено от ясната смяна на педала на всеки тон. Началният час на пиесата в манускрипта е 3:00 p.m.

(Пример №31: Игра из „Един детски ден“. Вляво: Музика (1989), с. 31;
вдясно Веда Словена – ЖГ (2003), с. 33)

В седмата пиеса „Учене“ не открих несъответствия между ръкописното копие и трите издателства. Ще добавя само часа написан в ръкописа – 6 p.m.

В осмата пиеса „Лека нощ и приятни сънища“ в ръкописното копие откриваме педални означения само във въведението и заключението. В издателство „Музика“ в началото на основния тематичен материал в лява ръка е добавено „pp“, а в сборника от 2003 г. е „p“. В девети такт отново са изписани допълнителни означения в личното копие на автора от издателство „Музика“ – „pp“ и „senza pedal“, липсващи в актуалното издание. В такт 17 в издание „Музика“ Левиев е добавил допълнителна бележка „pedal at libitum“, неотразена по-късно в съвременния сборник.

(Пример №32: Лека нощ и приятни сънища из „Един детски ден“. Вляво: Музика (1989), с. 33; вдясно Веда Словена – ЖГ (2003), с. 35)

В архива на композитора открих ръкописно копие на „Две тригласни инвенции“ написани през 1978 година. Пиесите не са публикувани от други издателства, освен от „Веда Словена – „ЖГ“ и поради това ще сравнявам нотния материал от изданието с намерения в архива ръкопис. Първото несъответствие установих в осма редица на Инвенция №1, където в преписа в дясна ръка „ла диез“ е легатиран. В изданието от 2003 г. легатурата е заменена от „ла бекар“ на втория тон. Допусната е печатна грешка в сборника, тъй като „ла бекар“ присъства по-късно в редицата.

(Пример №33: Първа из „Две тригласни инвенции“. Вляво: Авторов
препис; вдясно Веда Словена – ЖГ (2003), с. 26)

Същата грешка откривам и в последната редица – в ръкописното копие втората четвъртина е „си бемол“, а в изданието – „си бекар“. Анализирайки редиците, установих, че в осма редица има допусната друга грешка, която не е отразена в двата нотни материала – в самия край, в дясна ръка е дублиран „сол бекар“, който присъства по-рано в лява ръка. Додекафоничните редици на Левиев са строги, но вероятно е допуснат пропуск в манускрипта, по-късно пренесен в изданието. В ръкописа на композитора забелязах три означения за лигатури (7, 8 и 9 редици). В изданието на „Веда Словена – ЖГ“ има добавена забележка със звезда, липсваща в манускрипта.⁸ Вероятно не е дописна в оригиналния текст, тъй като се подразбира за всички додекафонични творби на автора. Във втората тригласна инвенция не установих несъответствия между ръкописното копие и актуалния публикуван сборник.

⁸ Допълнителна забележка под текста – „Алтерациите се отнасят само за нотите, пред които са поставени.“

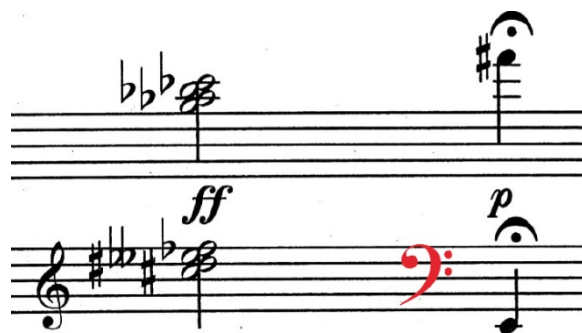
Преглед на нотни издания и ръкописи на пиесите: „Нощно настроение“, Етюд „Образуване“ из „Космични етюди“, „Етюд за пиано на басов ключ“, Ноктюрно „Зимата на нашето недоволство“, „Четиригласна инвенция“ и „Братя“

Творбата „Нощно настроение“ е завършена през 1978 г. и на нея също не открих друго публикувано издание, освен това от 2003 г. В личния архив на композитора фигурира ръкописно копие на творбата, което ще сравня с изданието. Единственото несъответствие, което установих е в първия акорд на последна аколада. В копието основния тон на акорда е „ре диез“, а в актуалния сборник е „си“. Допуснатата е печатна грешка в изданието, тъй като при второто изписване на акорда след легатурата басовия тон е „ре диез“. Пиесата има студийен запис, изпълняван от Левиев, който е поместен в албума “Milcho Leviev – Chamber Music” – 2000 г. В него също установих несъответствия между нотния материал в сборника и авторовата интерпретация.

(Пример №34: Нощно настроение. Вляво: Авторов препис; вдясно Веда
Словена – ЖГ (2003), с. 25)

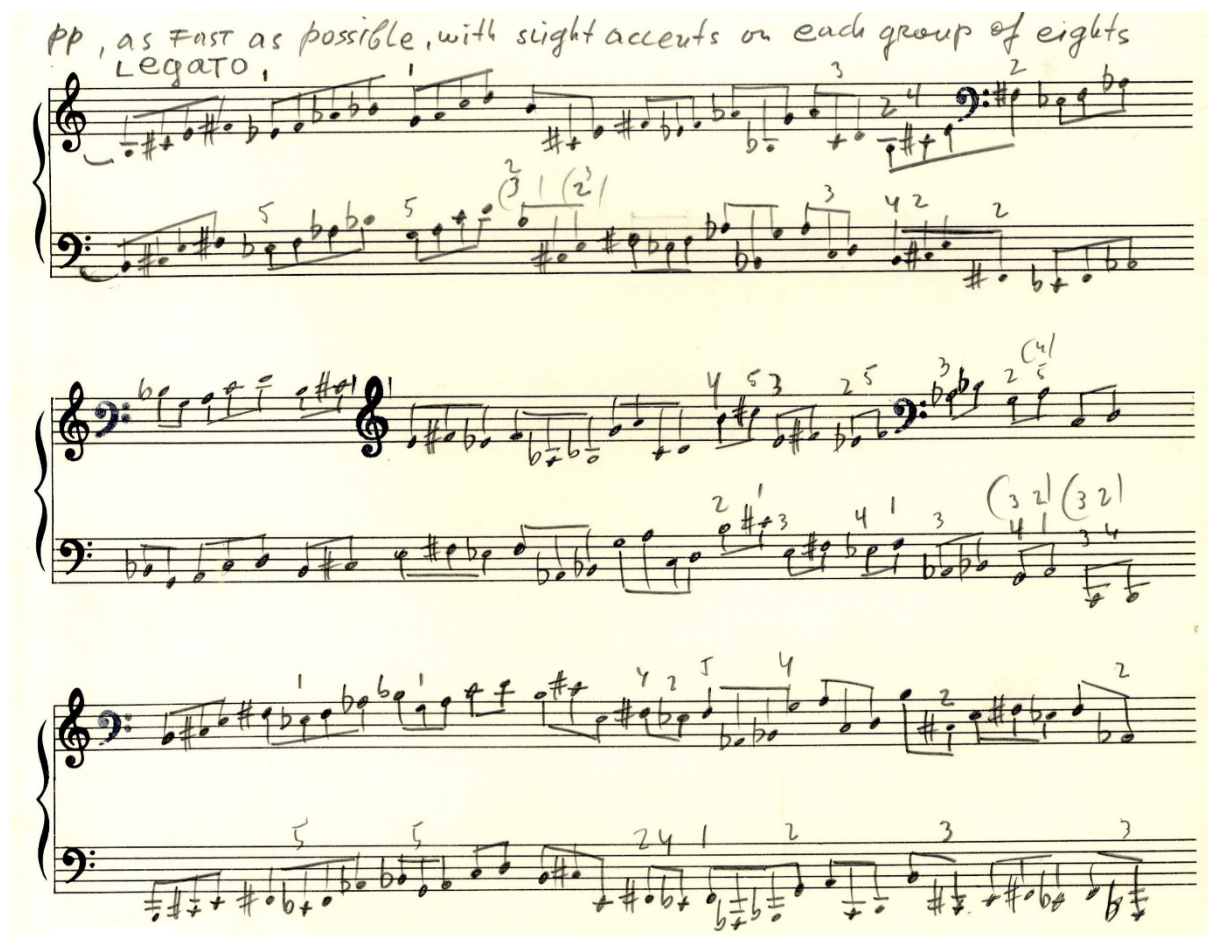
На трета аколада четвъртината с фермата в лява ръка в сборника е „до“ от първа октавова група, а в записа звучи нотата „ми“ от голяма октава. Вероятно е допусната печатна грешка в изданието и басовият ключ би трябвало да бъде нотиран преди нотата.

(Пример №35: Нощно настроение. Веда Словена – ЖГ (2003), с. 25)

В записа моментите, изискващи „неограничено повторение“ на акордите винаги са обвързани с *accel.* или *rit.*, освен с изписаните *cresc.* и *dim.* Препоръчително би било да се добави означение „*rubato ad. lib.*“. В студийния запис ми направи впечатление също цезурата, която Левиев прави след „сол“ в дясна ръка около средата на пета аколада. В изданието тя не е изписана и не съвпада със започването на нова додекафонична редица.

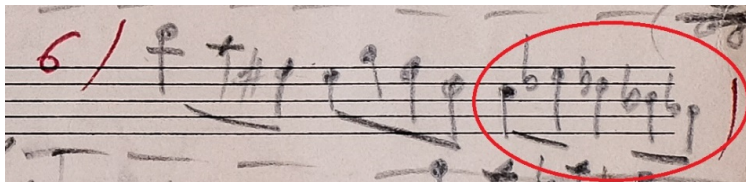
Сред произведенията, които нямат други издавания, освен във „Веда Словена – ЖГ“ е етюдът „Образуване“ из „Космични етюди“, написан през 1978 година. В архива на Левиев открих манускрипт и ръкописно копие на пиесата, които ще сравня с изданието. Първото несъответствие, което установих е наличието на апликатура в ръкописното копие, липсваща в изданието от 2003 година. Смятам за полезна предложената от Левиев пръстовка, тъй като тя би спомогнала на изпълнителя за по-лесно преодоляване на техническите проблеми в творбата.

(Пример №36: Образуване из „Космични етюди“. Авторски препис)

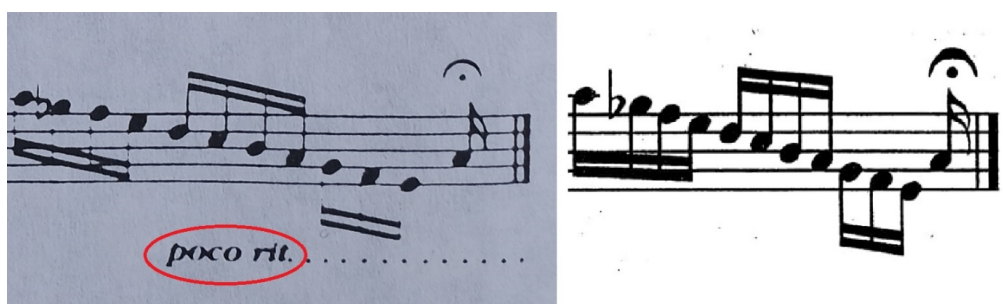
Отново забелязах и разлики в някои от поставените алтерации в нотния текст. В ръкописното копие във втора редица в лява ръка има добавени диези на „до“, „фа“, „ми“ и „ла“, липсващи в изданието. Мелодичната линия се движи в унисон през октава в двете ръце през цялото време и смятам, че е допусната техническа грешка в актуалния сборник. Преглеждайки подробно редиците, установих, че в 21-ва редица има грешка в групирането на осмините, която не е отразена в изданието и ръкописното копие. Осмините в редицата трябва да бъдат групирани 3+4+3+2, а те са групирани 3+4+2+3, което е единственото несъответствие

след огледалното им обръщане. При прегледа на манускрипта не открих достатъчно ясна информация, разрешаваща проблема.

(Пример №37: Образуване из „Космични етюди“. Манускрипт)

През 1984 г. Левиев композира пиесата „Етюд за пиано на басов ключ“ издадена през 1985 г. от списание „Keyboard magazine“, а по-късно и от „Веда Словена – ЖГ“. В личния архив на композитора открих ръкопис на творбата, който също ще използвам по време на съпоставянето на изданията. В авторския препис на пиесата и американското списание е изписано указание за забавяне (rit.) във финала на етюда, липсващо във „Веда Словена – ЖГ“.

(Пример №38: Етюд за пиано на басов ключ. Вляво: Keyboard magazine (1985); вдясно Веда Словена – ЖГ (2003), с. 21)

В съвременния сборник липсва и предложената в другите два нотни материала апликатура, която би била полезна за изпълнителите. В двете ранни издания на пиесата липсват добавените във „Веда Словена – ЖГ“ забележки под нотния текст, но вероятно не присъстват, тъй като се приемат по подразбиране за този период от творчеството на композитора.

* Алтерациите се отнасят само за нотите, пред които са поставени.

** Нотите с опашки нагоре-за дясна ръка,

а тези с опашки надолу-за лява ръка.

(Пример №39: Етюд за пиано на басов ключ. Веда Словена – ЖГ (2003),
с. 21)

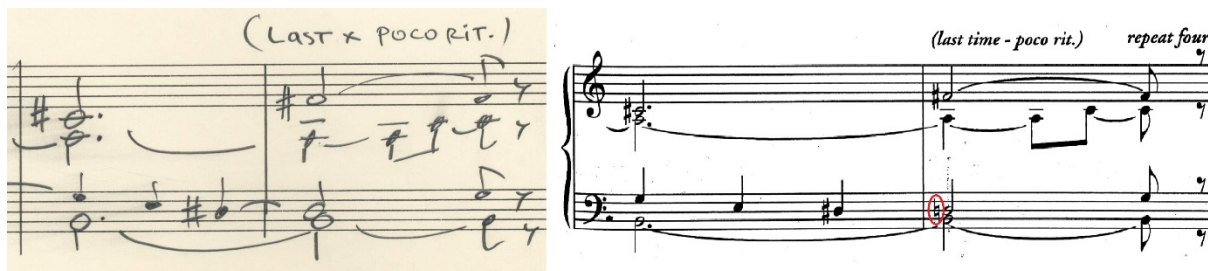
Следващата творба, подредена в хронологичен ред, е пиесата ноктюрно „Зимата на нашето недоволство“, написана през 1984 година. Разглеждайки архива на Левиев, не открих ръкописи или други издания на пиесата, освен публикуваното във „Веда Словена – ЖГ“. Единствената разлика, която забелязах беше отразена в бележките на композитора в личното му копие от сборника. В такт 30 Левиев е отбелязал „си бемол“ в лява ръка на второ време (четвърта осмина) в такта, липсващ в изданието от 2003 година. Липсата на алтерацията е печатна грешка в изданието, тъй като в хармоничен план си бемол мажор е субдоминантовата тоналност на фа мажор в предходния такт. Структурно-хармоничният план е запазен и в 32-ри такт, където алтерацията „си бемол“ е отбелязана в лява ръка. В гореспоменатия студийен запис на пиесата от 2000 г. може да се чуе как Левиев изпълнява „си бемол“ и в двата такта.

(Пример №40: Ноктюрно „Зимата на нашето недоволство“. Авторова
бележка в изд. Веда Словена – ЖГ (2003), с. 17)

Анализирайки записа, установих и две други несъответствия между авторската интерпретация и нотния текст. В 44-ти такт композиторът е изписал динамика „p“, а в записа звучи „mf“, а в 85-ти такт използва педализация, макар в изданието да е упоменато „без педал до края“.

През 1985 година Левиев създава пиесата „Четиригласна инвенция“. В архива му открих само ръкописно копие на творбата, което ще сравня с актуалния сборник на „Веда Словена – ЖГ“. Несъответствие установих в 6-ти такт, където в ръкописното копие „до диез“ в алтовия глас е задържан с легатура, а в изданието преминава полутон надолу – в „до бекар“. Идентична разлика откривам и в такт 18 – „ре диез“ в тенора е задържан с лигатура, а в изданието преминава в „ре бекар“. И в двата примера легатурата е отпаднала в по-късния сборник и поради това смятам установените разлики в ръкописното копие за неактуални.

(Пример №41: Четиригласна инвенция. Вляво: Авторски препис; вдясно
Веда Словена – ЖГ (2003), с. 15)

Друго несъответствие открих в такт 13 – в ръкописа „ре“ в баса е от голяма октава, а в изданието е от малка (в скоби с малка нота е изписано „ре“ от голяма октава). За запазване на регистровата звучност от предишния такт е препоръчително изпълнителят да избере оригиналния вариант, стига физическите възможности на ръката да му позволяват изпълнението на интервала чиста ундецима.

Последната пиеса, върху която ще се спра, е „Братя“, написана през 1994 година. Творбата няма други издавания освен във „Веда Словена – ЖГ“, но в личното копие на сборника на композитора има отбелязани няколко несъответствия от автора. Първата разлика е в темпото – в изданието темпото е четвъртина = 100, а в бележката е 76. В такт 12 „ми“ от голяма октава в баса е отбелязан като „echo“ в бележката, но по-късно е обозначението е отпаднало в изданието. В същия такт има дописано с молив низходящо движение в дясна ръка, което може да бъде чуто в авторовия запис в албума „Chamber music“. Вероятно е пропуснато в изданието, въпреки че в студийния запис присъства няколко години по-рано.

(Пример №42: Братя. Авторова бележка в изд. Веда Словена – ЖГ (2003),
с. 11)

В такт 14 „ми бемол“ е нотиран в малка октава в изданието и октава по-ниско в допълнителните корекции от композитора. В такт 21 Левиев е отразил печатна грешка в изданието – „ми бекар“ в третата група осмини е поправен на „ре диес“ в бележките. В осминовото движение в дясна ръка винаги се редуват два интервала, които в случая са чиста квинта и голяма терца. Като потвърждение на това наблюдение може да се обърне внимание

на студийния запис на пиесата, където грешката е поправена. Последната отбелязана от Левиев грешка е след такт 29, където изписва, че липсват 6 такта. В студиен запис на пиесата, изпълняван от композитора, се чува допълнението от 6 такта, липсващи в изданието. В неговото лично копие с корекции тактовете са добавени като допълнителна страница 14А.

= 14 A

The image shows a handwritten musical score for three systems, labeled 14A. Each system consists of three staves: a treble staff, a bass staff, and a lower bass staff. The first system is labeled 'Ab sus9' and 'Db sus13'. The second system is labeled 'Gb sus13' and 'Gb13/Db'. The third system is labeled 'Eb7(alt 9)'. The notation includes various chords, scales, and rhythmic markings.

(Пример №43: Братя. Авторско допълнение от архива на композитора
към изд. Веда Словена – ЖГ (2003), с. 14А)

В записа установих още няколко несъответствия между интерпретацията на Левиев и изданието „Веда Словена – ЖГ“. Първият акорд на творбата в записа е изпълнен чрез беззвучно задържане на клавишите с лява ръка и активиране на струните с дясна, идентично с последния акорд в пиесата. В 7-ми такт в лява ръка в записа звучи „ми“, а в изданието е „ла бемол“ – вероятно е допусната грешка в сборника. В 20-ти такт в дясна ръка в записа звучи „си бекар“, а в изданието е нотиран „си бемол“ – отново вероятно е печатна грешка.

Смятам, че един от аспектите на интерпретацията, изискващ предварителна работа от страна на всеки изпълнител, е преглед на разликите в нотните издания и авторовите ръкописи. Установяването и анализирането на различията между тях ще подпомогне за убедително представяне на композиционната мисъл и пълноценна интерпретация.